

Павленко Ю. Розвиток музейної культури майбутніх учителів / Юлія Павленко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – (Серія “Педагогічні науки”). – Вип. 3 (42). – Полтава, 2005. – С. 110–116.

Юлія Павленко

(Полтава)

РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

***Ключові слова:** музейна культура, музейна культура педагога, рівні, умови та результати розвитку музейної культури майбутніх учителів.*

Культурологічний тип вищої педагогічної освіти стає дедалі більш актуальним для українського суспільства. Принцип культуровідповідності був запропонований Ф.Дістервегом та обґрунтований у працях М. Бахтіна, О. Бондаревської, В. Давидова, Д. Лихачова, П. Флоренського. Практична реалізація цього принципу ставить перед педагогічною наукою вимогу різнобічного вивчення аспектів культурного розвитку майбутніх учителів, одним з яких є музейна культура. Високий рівень музейної культури педагогів забезпечить збереження процесу передачі культурно-історичного досвіду, нерозривності між духовними ідеалами минулих епох і сучасності.

У працях вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Бахта, О. Беца, Е. Герасименко, Г. Гільмутдінова, М. Гнедовський, І. Дубровська, Г. Єжова, А. Кирпач, І. Коссова, С. Мелик-Нубаров, Ю. Омельченко, К. Пацвалла, Д.-Х. Хейн) намічаються перспективи залучення педагогів до музейних знань та музейно-педагогічної діяльності, наголошується на можливостях музеїв різних профілів (особливо педагогічних) у професійній педагогічній підготовці, сприятливому впливі музеїв на особистість майбутніх учителів. Однак питання розвитку музейної

культури педагогів залишається поза межами глибокого наукового осмислення.

Зважаючи на ситуацію, яка склалася навколо означеної проблеми, бачимо необхідність розкриття сутності поняття „музейна культура педагога”. Варто описати рівні розвитку музейної культури майбутніх учителів та виявити умови формування музейної культури студентів вищих педагогічних закладів освіти.

Наукове обґрунтування поняття „музейна культура педагога” неможливо здійснити без вивчення музеєзнавчих джерел, тим більше, що останнім часом у них все більше зустрічаємо обґрунтування аспектів музейної культури відвідувачів музеїв узагалі.

Відмітимо, що у XVII столітті за кордоном, а наприкінці XVIII – у XIX столітті і в нашій країні відбувається суспільне усвідомлення ролі музеїв в освітній галузі та подальше активне вивчення пізнавальних інтересів і запитів відвідувачів різних вікових та соціальних категорій.

На 20-ті – початок 30-х років XX століття припадає активне встановлення зв'язків музею і школи, формується система відносин „музей-школа”. Масові музеї активно реалізують навчально-виховну і культурно-освітню функції, налагоджується співробітництво між музейними працівниками та вчителями шкіл. Таким чином, починає вироблятися, так званий, музейно-педагогічний підхід, який впроваджується як музейними працівниками в музеях різних профілів, так і вчителями у навчально-виховному процесі та шкільних музеях.

У 80-х роках XX століття зароджується нова наукова дисципліна – музейна педагогіка, „яка вивчає закономірності, методи й форми впливу музеїв на аудиторію” [5, с.3] і першочергове своє завдання вбачає у дослідженні проблеми розвитку музейної культури людини.

Відтоді, передусім за кордоном, розробляються багаторівневі інтегровані навчально-методичні музейно-педагогічні програми з метою залучення до музею особливо студентів педагогічних навчальних закладів,

вчителів шкіл, учнів, дітей. Загальновідомими стали російські програми: „Музейный всеобуч” (1988 р.), „Музей и культура” (1990 р.), „Здравствуй, музей!” (2000 р.). Основним завданням їх впровадження є формування музейної культури особистості.

Дослідженню проблеми музейної культури відвідувача приділяється увага багатьох вчених (Н. Бельфор, О. Ванслова, І. Дьогтева, В.ЮДукельський, А. Ломунова, С. Медведєва, Е. Павлюченко, Є. Рукавіцина, Н. Соколова, Б. Столяров, Т. Чумалова, Л. Шляхтіна, М. Юхневич та ін.). Найчастіше поняття „музейна культура” розглядається у двох значеннях. У вузькому значенні музейна культура визначає рівень підготовленості до сприйняття музейної інформації і характеризується цілеспрямованістю відвідування музеїв і огляду експозиції. Широке значення музейної культури передбачає сформованість у людини вміння оцінювати предмети музейного значення (не обов’язково в музеї) перш за все з історичних позицій, як частку історії та культури суспільства.

Музейна культура – це одна із складових загальної культури [5] і умова реалізації естетичного виховання. Вона необхідна для глибокого, а не поверхового сприйняття музейної інформації, для розуміння специфіки мови музею будь-якого профілю, образної будови експозиції, що уможлиблює оцінювання музейних предметів у широкому культурологічному контексті з суспільно-історичних позицій, із точки зору таких специфічно музейних ознак, як меморіальність, раритетність, типовість, власне естетична цінність тощо. [1].

Сформована в історико-культурному просторі музею система ціннісних орієнтацій стає запорукою бережливого ставлення людини не лише до історичних пам’яток, але і інших предметів оточуючого середовища.

Так, розвиток музейної культури передбачає передусім „вплив на світогляд, на відношення людини до життя, навіть на підсвідомість, щоб культурні попити стали природними, а відношення до збереження

матеріальних і духовних пам'яток – звичкою”[6, с.10]. І, якщо у людини музейна культура не розвинена, то і результативність музейного впливу буде мінімальною.

Слід зауважити, що певний час поняття „музейна культура” пов’язувалося лише з оволодінням мовою образотворчого мистецтва, з умінням розуміти його образну будову [1]. Н.Н. Бельфор, Н.Д. Соколова, Б.А. Столяров описують візуальне мислення як елемент музейної культури, що найбільше акцентується при відвідуванні художніх музеїв і необхідне для розуміння образотворчого мистецтва у всьому різноманітті його змістових і формальних характеристик [7].

Розвиток музейної культури майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки обумовлений важливістю того, щоб залучення дітей до музею відбувалося під керівництвом спеціально підготовленого педагога: „воно не повинне стихійно здійснюватися лише у сфері сімейного виховання” [6, с.77]. З метою оптимізації доступу дітей до музейної інформації Н.Є. Кроллау пропонує вчителям скористатися знаннями і методикою роботи музейних працівників [3, с.4].

Задум полягає не у перекваліфікації вчителя в музейного працівника, а у підготовці вчителя високої культури з міцною системою цінностей, спроможного використовувати культурно-освітній потенціал музею для власного професійного росту та цілеспрямованого залучення школярів до суспільних культурних цінностей. Співпраця вчителів з музейними осередками розглядається як шлях підвищення загального професійного рівня педагогічних кадрів та умова підготовки вчителів-організаторів музейної роботи у школі [2].

Сучасна музейна педагогіка виділяє три рівні музейної культури відвідувача. Спираючись на теоретичні здобутки вчених О. Ванслової, В. Дукельського, А. Ломунової, Э. Павлюченко, Т. Чумалової, М. Юхневич ми описали рівні музейної культури педагога та виявили умови

формування музейної культури студентів вищих педагогічних закладів освіти.

I рівень – традиція відвідування музеїв.

Цей рівень характеризується наявністю у вчителя бажання та потреби відвідувати музеї самостійно і з залученням школярів, а також частотою і систематичністю візитів до закладу цього типу.

Умовами формування мотивів відвідування музеїв є: 1) розуміння соціальних функцій музею (збиральницької, зберігальницької, аксіологічної, науково-дослідної, освітньо-виховної, дозвілєвої тощо), адже внаслідок реалізації їх у повній мірі можна очікувати сприятливих музейних впливів на особистість: викликати „живий” інтерес до суспільних цінностей, розширювати кругозір, формувати науковий світогляд, розвивати творчі здібності засобами історичних та культурних здобутків, організовувати та змістовно наповнювати вільний час; 2) попереднє звернення до різноманітних джерел інформації про музеї: книг, періодичних видань, науково-популярних публікацій, рекламних проспектів, телевізійних та радіопередач, які сприяють формуванню усвідомленої установки на відвідування і огляд експозиції.

II рівень – здатність до повноцінного сприйняття музейної інформації.

Цей рівень передбачає розуміння специфіки музейної інформації, вміння розпізнавати, оцінювати і вивчати музейний оригінал із культурологічних та історичних позицій, знання мови музейної експозиції.

Наукові дослідження підтверджують залежність ефективності засвоєння інформації, у т.ч. і музейної, від розуміння її специфіки і підготовленості до сприйняття. Сприйняття музею буде повноцінним коли воно одночасно буде містити пізнавальний та емоційний аспекти, що означає – „дізнатися про нове в емоційній формі” [4, с.14]. Головним джерелом емоційної реакції відвідувача в музеї є оригінальний музейний предмет, який у той же час є носієм музейної (культурно-історичної)

інформації, специфіку якої визначають властивості музейного предмета, зокрема, конкретність, емоційність, образність.

Головними умовами забезпечення такої здатності вчителів є:

- 1) цілеспрямована робота з ними, щодо вивчення особливостей сприймання музейної інформації, властивостей музейного предмета;
- 2) розробка та впровадження методів активізації огляду експозиції.

III рівень – музейне ставлення до дійсності або музейна потреба.

При сходженні на цей рівень у людини сама собою виникає потреба виділяти з реального життя окремі предмети чи їх групи, що несуть специфічну семантичну та емоційну інформацію, прагнення зберегти предмети, які мають духовну, естетичну, наукову, меморіальну цінність, яка не пов'язана з його поточними утилітарними функціями. У ставленні до дійсності проявляється повага до минулого, потреба його розуміти і вивчати.

Досягти цього рівня музейної культури педагога можливо за таких умов: 1) формування вміння цінити, в першу чергу, духовну, а не матеріальну, утилітарну цінність предмету; 2) формування історичної свідомості, яка полягає у розумінні того, що в основі будь-якого явища, думки, предмету лежить „відбиток духовного світу, психології людей іншої епохи” [4, с.5] та у оволодінні вмінням розглядати явища і предмети в розвитку, взаємозв'язку, вивчати історію у світлі сучасності.

Покликання вчителя – навчати й виховувати дітей і, щоб цей процес був цілеспрямованим, безперервним і результативним необхідний не тільки високий ступінь професіоналізму, але й гідний особистий приклад для учнів. Стосовно музейної культури, перед вищою педагогічною освітою стоїть задача підготувати такого педагога, який буде здатний забезпечити своїм учням послідовне проходження усіх трьох описаних рівнів музейної культури, а це можливо лише за умови власного оволодіння найвищим її рівнем.

Очевидно, що одним із компонентів підготовки майбутніх педагогів повинен стати розвиток їх музейної культури, який уможлиблюється через цілеспрямоване забезпечення умов досягнення описаних вище рівнів. У результаті такого розвитку майбутні вчителі повинні набути специфічні ознаки особистісної поведінки, риси особистості, знання, уміння та навички (елементи музейної культури педагога).

Специфічні ознаки особистісної поведінки: традиція (систематичність і частота відвідування музеїв самостійно та із залученням школярів); звернення до різних джерел інформації про музеї (на попередньому етапі чи під час огляду); цілеспрямованість відвідування музею й огляду експозиції;

Риси особистості: музейне ставлення до дійсності (музейна потреба), історична та культурологічна свідомість, візуальне мислення (інтерпретація зорових образів в умовах постійно зростаючого потоку візуальної інформації, виклад самостійних суджень, усвідомлення художніх досягнень суспільства, творче сприйняття художнього світу); співтворчість і співпереживання;

Знання: специфіки музейної інформації порівняно з іншими джерелами; особливостей сприймання музейної інформації різними віковими групами дітей; методів і форм залучення відвідувачів до музеїв та підвищення ефективності музейного впливу; музейна ерудиція як система елементарних знань у галузі музеєзнавства.

Уміння та навички: орієнтуватися в музейному середовищі; повноцінно сприймати (прочитувати) музейну інформацію й усвідомлювати її на рівні авторського задуму; виділяти значущі характеристики експоната; застосовувати окремі музейні методи й форми роботи з школярами.

Ці елементи музейної культури, на нашу думку, для педагогів мають прикладне значення і можуть знайти органічне застосування в професійній

діяльності, а також будуть джерелом розширення професійної компетентності і розвитку педагогічної культури.

Проведене дослідження дозволяє зробити нам такі висновки:

– наукове вивчення музейної культури педагога об'єктивно зумовлене культурно-історичними подіями розвитку суспільства, освіти та музейництва. Головними серед них є інтеграційні процеси всередині діяльності двох галузей, педагогічної та музейної, налагодження співробітництва між музейними та освітніми закладами, поява нової міждисциплінарної галузі педагогіки – музейної педагогіки та розробка музейно-педагогічних програм для студентів вищих педагогічних закладів освіти, вчителів, школярів.

– поняття „музейна культура педагога” носить міждисциплінарний характер оскільки тлумачиться із застосуванням знань накопичених музеєзнавством, педагогікою, психологією, естетикою, культурологією. Під музейною культурою педагога слід розуміти рівень її розвитку щодо цілеспрямованості, підготовленості до відвідування музею та огляду експозиції, сформованості вміння оцінювати предмети музейного значення (в музеї і поза ним) з культурологічних та історичних позицій, а також рівень сформованості потреби музейного ставлення до дійсності;

– розвиток музейної культури майбутніх учителів, на нашу думку, постає неодмінною умовою для того, щоб музейний вплив був ефективним і максимально сприятливим для професійного становлення студентів вищих педагогічних закладів, а також для того щоб найповніше реалізовувалися можливості музею. Виділено умови розвитку музейної культури майбутніх педагогів, забезпечення яких дозволить досягти підвищення загальної і професійної культури педагогів, допоможе у вирішенні питань створення і успішного функціонування шкільних музеїв, створить перспективи залучення у сферу позитивного музейного впливу дітей усіх вікових груп.

Відтак, розглянута нами проблема набуває музейно-педагогічних ознак і повинна вирішуватися музейними педагогами спільно з викладачами вищих навчальних закладів, учителями шкіл. Вона містить різні аспекти для подальшого наукового вивчення. В першу чергу, йдеться, про інтегрування музейно-педагогічної діяльності в процес професійної підготовки майбутніх учителів, налагодження системи „музей-ВНЗ-школа”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ванслова Е.Г., Юхневич М.Ю., Чумалова Т.В. Эстетическое воспитание подрастающего поколения в музеях различных профилей (материалы к программе) / Музееведение. Воспитание подрастающего поколения в музее: теория, методика, практика. – М., 1989. – С.10-29.

2. Герасименко Е.Е. Из опыта Российского этнографического музея по приобщению педагогических кадров к музееведческим знаниям // Музей и образование: Сб. науч. тр. /С.Т. Махлина (науч. ред.). – Санкт-Петербург: СПб., 1999. – С. 102-105.

3. Эстетическое развитие ребенка в музейной среде и современные образовательные технологии: Краткое содерж. докл. / Б.К. Кравчунас (н. ред.); Госуд. Эрмитаж. – СПб.: Изд. Гос. Эрмитажа, 2000. – 74 с.

4. Ломунова А.К. Воспитание музейной культуры посетителя: Конспект лекции. – М.: Б. и., 1988. – 29 с.

5. Музей и школа / Е.Г. Ванслова, А.К. Ломунова, Э.А. Павлюченко и др. Сост. Э.А. Павлюченко; Под. общ. ред. Т.А. Кудриной. – М.: Просвещение, 1985. – 192 с.

6. Музейный всеобуч: Науч.-практ. реком. / АН СССР, НИИ культуры. – М.: Б. и., 1988. – 45 с.

7. Соколова Н.Д., Столяров Б.А., Бельфор Н. Н. Мир музея: Музейно-педагогическая программа «Здравствуй музей!»: Учеб. Пособие для учителей начальной школы. – СПб.: СпецЛит, 2000. – 127 с.

Поднимается вопрос о необходимости развития музейной культуры будущих учителей. Раскрывается сущность понятия „музейная культура педагога”, описываются уровни и условия развития музейной культуры будущих учителей как фактора повышения их общей и профессиональной культуры.

***Ключевые слова:** музейная культура, музейная культура педагога, уровни, условия и результаты развития музейной культуры будущих учителей.*

The question about necessity of development of museum culture of future teachers rises. The notion essence opens up „museum teacher” culture, levels and conditions of development of museum culture of future teachers as to the factor of rise of their general and professional culture are described.

***Key words:** museum culture, museum culture of teacher, levels, conditions and results of development of museum culture of future teachers.*